

нтарий к Федеральному конституционному закону "О Конституционном Суде РФ" // Отв. ред. Н.В. Витрук, Л.В. Лазарев, Б.С. Эбзеев. – М., 1996. 13. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. В 4 т. Тома 1–2. Часть общая: Учебник / Отв. ред. проф. Б.А. Страшун – 3-е изд., обновл. и дораб. – М.: Издательство БЕК, 2000. – 784 с. 14. Административная деятельность милиции / За заг.редакад. АПрНУ, проф. О.М. Бандурки: Підручник. – Х.: Вид-во НУВС, 2004. 15. Юридическая конфликтология. – М.: ИГП РАН, 1998. 16. Теория юридического процесса/ Под общ. ред. В.И. Горшенева. – Харьков, 1985. 17. Сорокин В.Д. Правовое регулирование: предмет, метод, процесс. – СПб, 2003. 18. Комзюк А.Т., Бевзенко В.М., Мельник Р.С. Административный процесс Украины: Навч. посіб. – К.: Прецедент, 2007. – 531 с. 19. Конституція України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1996. – №30. – Ст.141 (зі змінами). 20. Про Конституційний Суд України: Закон України від 16.10.1996

№ 422/96-ВР// Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1996. – №49. – Ст.272 (зі змінами). 21. Регламент Конституційного Суду України: Конституційний Суд; Рішення, Регламент від 05.03.1997 // Офіційний вісник України – 1997 р., № 20, стор. 87, код акту 745/1997. 22. Про судоустрій України: Закон України від 07.02.2002 № 3018-III // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2002, N 27-28, ст.180 (зі змінами). 23. Кузьменко О.В. Теоретичні засади адміністративного процесу: Монографія. – К., 2005. 24. Бенедик І.В. Понятие и соотношение логических и функциональных стадий в юридическом процессе // В сб. Процессуальные вопросы повышения эффективности правового регулирования социалистических общественных отношений. – Ярославль, 1981. – С.28-29. 25. Русско-украинский словарь терминов по теории государства и права. Учебное пособие. – Рук.авт.кол. Н.И. Панов. – Х., 1993.

Надійшла до редколегії 20.05.10

I. Котюк, д-р юрид. наук

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТЬ "ТОТОЖНІСТЬ" ("ІДЕНТИЧНІСТЬ") ПОТРЕБУЮТЬ ПЕРЕГЛЯДУ

На основі критичного аналізу традиційного розуміння тотожності автор обґрунтовує якісно новий підхід у розумінні її загальнонаукового та юридичного змісту.

На основі критического аналізу традиційного розуміння тотожності автор обґрунтовує якісно новий підхід до розуміння її загальнонаукового та юридичного змісту.

The author of the article gives critical analysis of the traditional understanding of identification and proposes a new approach to the understanding of its scientific and legal contents.

Ключові слова: тотожність, ідентичність.

Ключевые слова: сходство, идентичность.

Key words: similarity, identity.

Внаслідок прояву всезагального принципу взаємозв'язку і взаємозумовленості явищ об'єктивного світу найрізноманітніші об'єкти в процесі взаємодії відображаються один в одному. Наслідком такого відображення є різноманітні сліди, завдяки яким й існує принципова можливість з'ясувати якими об'єктами вони залишені, а дослідження, спрямовані на розв'язання таких питань, називаються ідентифікаційними. За допомогою таких досліджень розв'язуються й пізнавальні завдання у сфері судочинства, і, зокрема, з'ясовуються питання: "Чи саме цю особу бачили на місці події?", "Чи саме ця особа залишила свої сліди на конкретних об'єктах?", "Чи саме з цієї зброї випущена куля, що вилучена з тіла вбитого?" тощо. А оскільки такі дослідження здійснюються на основі методів, науки криміналістики, то їх називають криміналістичними ідентифікаційними дослідженнями (криміналістичною ідентифікацією).

Характерним прикладом розуміння тотожності у юриспруденції можуть слугувати такі міркування: під тотожністю мається на увазі насамперед співвідношення двох або кількох предметів, або співвідношення предмета, що перебуває в одному положенні (стані) з цим же предметом, який знаходиться в іншому положенні (стані). Таке співвідношення характеризується тим, що порівнювані предмети цілком однакові за своїми ознаками, що між ними немає ніяких відмінностей, що вони в усіх складових, елементах своїх цілком збігаються, що це, власне, один і той же предмет. Таке співвідношення кількох предметів можна назвати зовнішньою тотожністю, а одного й того ж предмета, в різних його положеннях (станах) – внутрішню тотожність. Внутрішньою тому, що досліджуючи чи встановлюючи це співвідношення немає необхідності виходити за межі одного, даного предмета, а зовнішньою тому, що досліджуючи чи встановлюючи це співвідношення, не можна обмежитися одним предметом і приходиться мати справу з іншим предметом, що лежить поза межами даного предмета. Але, як в тому, так й в іншому разі ми, в результаті приходючи до того, що порівнювані предмети тотожні, визнаємо лише існування одного предмета. При цьому поки в точності не відомо, чи є тотожними ці предмети, ми маємо на увазі дві величини – а в результаті приходимо до того, що це одна величина [7, с.32–33].

Незважаючи на те, що наведені міркування ілюструють розуміння сутності тотожності в донауковий період розвитку теорії криміналістичної ідентифікації, по сьогоднішній день щоденно і у повсякденному житті, і у практиці судочинства, і у науковій літературі постійно робляться висновки про тотожність одного об'єкта, тотожність двох об'єктів, тотожність багатьох об'єктів [26, с.232], про тотожність сліда об'єкту [12, с.14], про рівність об'єкта самому собі [2], про тотожність з собою, про те, що у неорганічній природі тотожності як такої в дійсності не буває [29, с.529] тощо. Від простоти тотожності предмета з самим собою відрізняють й окрему тотожність [8, с.39], за якої роблять висновок, що досліджуваний об'єкт належить до того ж роду, виду, типу, сорту тощо, до якого належить й ряд інших предметів, які являють собою певний клас або групу [15, с.65]. При цьому оперують не тільки такими поняттями як "тотожність" та "ідентичність", а й такими як "однаковість", "рівність", "подібність", "схожість". І хоча такий підхід є помилковим, на це як правило ніхто не звертає уваги, що й зумовлює необхідність його критичного переосмислення. Адже, ще Арістотель зазначав, що особи, які починають обговорювати якесь питання, повинні спочатку дійти згоди щодо використовуваних понять, щоб обидва співрозмовники розуміли під ними одне й те ж [1, с.187].

А при аналізі означених понять слід враховувати, що походження терміна "ідентифікація" пояснюється по-різному: від латинських *idem* – той самий та *facere* – робити [11, с.189], від середньолатинського *identificare* – ототожнювати [18, с.183], від пізньолатинського *identifico* – ототожнюю [3, с.39]. Зазначені розбіжності зумовлені тим, що в основі слова "ідентифікація" латинські *idem* (*is* + *-dem*) – "той самий", "той же", "один і той же" та *facere* – "робити", "здійснювати" [10, с.412, 486]. Від *idem*, яке у складних словах набуває форми *ident(i)-*, в процесі розвитку латинської мови виникли середньолатинське *identicus* – ідентичний, тотожний; *identificare* – ідентифікувати, ототожнювати та пізньолатинське *identitas* – ідентичність, тотожність [21, с.549]. Ці слова з французької мови (хоча не виключається, що вони запозичені й з німецької [30, с.10–11]), проникли в українську та російську мови. І як наслідок тут викорис-

товуються такі слова як "ідентифікація", "ідентичний", "ідентичність", "ідентифікувати" тощо.

Водночас, слід звернути увагу на те, що в процесі розвитку латинської мови значення поняття "ідентичність" у складі всіх новоутворень не змінювалось, і означало *відповідність об'єкта самому собі* – об'єкт той же, той самий, один і той же. Що ж до української та російської мови, то тут трапляються такі визначення цього поняття та похідних від нього: *ідентичність* – тотожність, рівнозначність, однаковість, подібність предметів, збіг двох предметів чи понять [3, с.39; 11, с.189]; *ідентичний* – тотожний, рівнозначний, схожий, однаковий [24, с.1133; 18, с.183]; *ідентифікувати* – ототожнити, ототожнювати [24, с.1133]; *ідентифікація* – встановлення збігу, подібності, уподібнення [20, с.46]; визнання тотожності, ототожнення об'єктів, впізнання [3, с.39]; уподібнення, встановлення рівнозначності, тотожності певних об'єктів на основі тих чи інших ознак [11, с.189]; ототожнення, встановлення збігу чогось із чимось [18, с.183].

Тобто, в українській та російській мовах поняття "ідентичність", його вихідному однозначному змісту не відповідає. Тут воно трактується надто широко: і як тотожність, і як рівність, і як однаковість, і, навіть, як подібність (схожість).

А зумовлене це тим, що й поняття "тотожність" тут також трактується неоднозначно. Так, на думку В. Даля слово "тотожність" походить від народноцерковного "тожде", що означало "тоєже, тоєжь, то же, то жь самое, одно и тоже" [9, с. 410]. Тієї ж думки й М. Фасмер, який до того ж вважає, що воно утворене по аналогії з латинським *identitas* (:idem – "те ж саме") [25, с.69]. Тим не менше, слово "тотожність" тлумачиться і як рівність предмета, явища з самим собою [11, с.600]; і як повна схожість, подібність, рівність смислу, розуму, значення [9, с.410]; і як рівність, однаковість предмета, явища з самим собою або рівність кількох предметів [28, с.416]; і як такий стан, коли два чи кілька порівнюваних предметів, явищ являють собою те ж саме, повністю збігаються, є абсолютно однаковими [24, с.724], або як повна схожість, подібність предметів, явищ і т.п. в їх сутності та зовнішніх проявах [20, с.528].

Привертає увагу й те, що коли слово "тотожність" тлумачиться як "схожість (подібність)", то як правило підкреслюється, що це "повна схожість (подібність)" [9, с.410; 20, с.528]. Очевидно це слід розуміти так, що неповна схожість (подібність) тотожністю не є. Але тоді постає питання, а за якими критеріями повна схожість відрізняється від неповної схожості? Водночас аналіз цієї конструкції дає підстави для висновку, що вона надто суб'єктивна, а тому є просто недоречною. Адже слово "схожість" (подібність) одностаійно трактується як наявність спільних, подібних рис; відповідність у чомусь; однаковість [20, с.1291; 24, с.612; 14, с.719; 19, с.317] і являє собою відношення, тобто певну ступінь збігу окремих рис як мінімум двох об'єктів. А це означає, що подібне широке тлумачення поняття "тотожність" також суперечить і його вихідному значенню, і його онтологічному змісту. З цього приводу ще Дж. Міль зазначав, що навіть світлі уми часто збивалися у велику плутанину, допускалися багатьох помилок тільки тому, що не звертали достатньої уваги на цей (сам по собі очевидний) факт: на те, що самі вони одним і тим же іменем позначають такі різні поняття, як тотожність і нерозрізнену схожість [13, с.14].

Нагадаємо й те, що питання розуміння сутності та змісту тотожності вже була об'єктом всебічного розгляду, який зумовив гострі філософські дискусії між прихильниками метафізичного та діалектичного підходів у науці [29, с.3]. Однак їх учасники у розумінні *сутності*

тотожності проблеми не вбачали, оскільки як у старому метафізичному, так і у діалектичному розумінні вона трактувалась однаково, як *рівність об'єкта самому собі* – "кожна річ є рівною сама собі" [6, с.270; 29, с.530]. А прихильники діалектичного матеріалізму критикували лише метафізичне розуміння її змісту як абсолютного та незмінного, такого, що заперечує виникнення й існування відмінностей у його межах.

Проте логічний аналіз означеного, так званого класичного розуміння сутності тотожності як "рівності об'єкта самому собі" дає підстави для висновку, що й воно є некоректним, оскільки, як вже зазначалося, у вихідному значенні як ідентичності, так і тотожності йшлося *не про рівність*, а про *відповідність об'єкта самому собі* (що об'єкт є тим же по своїй суті), а не про те, чи є він "таким же" (рівним самому собі). А у вихідному значенні рівності йдеться про відношення між різними об'єктами, як правило між висловами мови логіки і математики, які є істинними тоді, і лише тоді, коли обидва ці вислови позначають один і той же предмет, внаслідок чого, все, що можна сказати мовою даної теорії про предмет, позначуваним одним висловом, стосується й предмета, позначуваного іншим висловом. Саме тому категорія "рівність" означає не відповідність об'єкта самому собі, а відношення між різними об'єктами, які за ознаками (параметрами), що враховуються при їх порівнянні, дорівнюють один одному.

До числа властивостей рівності, що дають змогу проводити еквівалентні перетворення щодо висловів, які містять це відношення, належить обумовлене цим визначенням логічне правило заміни рівного рівним, з якого випливають й такі відношення рівності як рефлексивність – $A=A$, симетричність – якщо $A=B$, то $B=A$ і транзитивність – якщо $A=B$ і $B=C$, то $A=C$ [27, с.445–446].

Означена ж підміна тези "відповідність об'єкта самому собі" на "рівність об'єкта самому собі", а згодом й на "рівність, однаковість, схожість, подібність різних об'єктів" відбулася внаслідок ототожнення сутності та явища. Адже коли йдеться про тотожність, то мається на увазі відповідність самому собі конкретного індивідуально визначеного об'єкта, як об'єктивної реальності, яка відзначається властивими їй якісними і кількісними ознаками, і внаслідок цього є неповторною, що й дає можливість вирізнити її серед інших та ототожнювати її.

Але характеризуючи будь-яку реальність як об'єкт пізнання, слід пам'ятати її дуалістичну природу, внаслідок якої вона є неподільною єдністю зовнішньої – тієї, що сприймається органами чуття та внутрішньої – тієї, що осягається розумом сторін, які з позицій філософського осмислення являють собою сутність і явище. А оскільки об'єктивним і постійним станом людини є її взаємодія з оточуючим середовищем, часткою якого є й вона сама, то внаслідок цієї взаємодії на її органи чуття одночасно діє безліч подразників – як внутрішніх, так і зовнішніх. І якщо враховувати психофізіологічні процеси цієї взаємодії, найважливішою з якої є пізнання, то виявиться, що воно починається з уваги, тобто вибіркової спрямованості психічної діяльності суб'єкта (тобто сприйняття істотних у даний момент подразників) та її зосередженості на ознаках конкретних об'єктів (тобто абстрагування від побічних з них).

Рух пізнання ж, як процес активної і цілеспрямованої взаємодії суб'єкта з об'єктом пізнання, відбувається від явища до сутності, від тих окремих ознак об'єкта, які сприймаються органами чуття, до їх узагальнення і на цій основі через інтеріоризацію створення абстрактної

¹ Інтеріоризація (від лат. interior – внутрішній, глибинний) – мисленнєвий перехід від зовнішнього до внутрішнього.

моделі (логічного образу) цього об'єкта, яка й висловлює його сутність. Як наслідок, пізнаний об'єкт для суб'єкта, який його пізнав, вже починає існувати у двох проявах, кожен з яких є об'єктивною реальністю – як об'єкт природи (матеріальний об'єкт) і як його ідеальний образ, тобто, об'єкт думки (логічний, абстрактний об'єкт).

Причому вже на рівні сприйняття в означеному образі об'єкта узагальнюється не тільки те, що давалось у відчуттях, а й те, що безпосередньо органами чуття не сприймалось. Саме цей процес відображення найзагальніших істотних властивостей предметів і явищ та відносин між ними лежить в основі формування понять, які є засобом комунікації між людьми, і передбачають різний ступінь абстрагування від того, що давалось у відчуттях. Тобто, пізнання являє собою особливий процес відображення об'єктивної дійсності, який починається з відчуття і через його осмислення, підіймається до діалектичного мислення, яке у поняттях відображає дійсність у всій її різноманітності, хоча, враховуючи суб'єктивний елемент, й має конкретно-історичний характер.

Характеризуючи ж відчуття, слід брати до уваги, що самі вони ще сприймаються як "недиференційовані і неопредметнені враження від оточуючого" [16, с.177]. Це означає, що відчуття речі ще сприймається за певну її ознаку і є лише певним чуттєвим враженням. Усвідомлюються ж відчуття як образи речей лише у пізнавальній рефлексії, у самосвідомості. Але якщо у безпосередньому відчутті відчуття і те, що відчувається ще не розрізняються, то, як відзначає Дж. Брунер, вже на рівні сприйняття відбувається категоризація предметів [4, с.13], тобто, підведення їх під певні образи, поняття, наявні у пам'яті суб'єкта пізнання. Основою механізму категоризації є встановлення родової (видової) належності об'єкта, що дається у відчуттях, а вже результат цього підведення предмета до певного класу предметів закріплюється їх загальним іменем, яке й використовується для їх позначення та відображення їх фіксованих вихідних ознак.

Важливим тут є й те, що категоризація може бути багатоярусною [5, с.80], а тому адекватність і ефективність категоризації залежать від багатьох факторів, які її зумовлюють – адекватності категоріальної структури мислення суб'єкта, його досвіду та знань, практичних пізнавальних установок, навиків категоризації тощо. Саме тому одне й те ж дане у відчуттях, може бути категоризоване по-різному, причому й неадекватно об'єктивному зв'язку речей, що сприймаються.

Але крім здатності відображати об'єктивну реальність, як таку, що дається у відчуттях, та здатності відображати й те, що безпосередньо органами чуття не дається, важливо відзначити ще одну здатність свідомості – її здатність зберігати результати відображення в вигляді абстрактних образів – логічних понять (категорій), і, таким чином, накопичувати інформацію про навколишній світ та використовувати її у процесі подальшої взаємодії з навколишнім світом, і, насамперед, у пізнанні. Найяскравіше ця здатність проявляється в аналітичній діяльності, ядром якої є порівняння, і як наслідок цього – виявлення серед відмінних ознак таких, що збігаються, а отже – ототожнення їх. А зазначене дає підстави для висновку, що вслід за вирізненням окремих часток об'єктивної дійсності наступною, причому вже суто логічною операцією у процесах пізнання є їх порівняння з відображеними і категоризованими образами об'єктів, які зберігаються у пам'яті людини. Саме такий порівняльний аналіз, який є властивістю, що генетично притаманна свідомості, і лежить в основі ототожнення – розрізнення об'єктів. Але, як зазначав ще У. Уільз якщо тотожність посвідчується безпосередньо нашими

почуттями, то ми повинні пам'ятати, що іноді навіть найясніші свідчення наших органів чуття бувають помилковими, а якщо тотожність людини визначається на основі слідів, відбитків, речових доказів та інших фактів, то помилку тут стають ще ймовірнішими [23, с.103].

Отже, в процесі пізнання об'єкт природи із об'єктивної реальності, яка не залежить від свідомості суб'єкта пізнання і сприймається ним таким, яким він даний йому його відчуттями, будучи узагальнений мисленням, перетворюється в абстрактну об'єктивну реальність – образ цього об'єкта, що відображає його сутність, у вигляді певного поняття, яке до того ж, є суб'єктивним, оскільки характер цього образу залежить не тільки від самого об'єкта, а й від процесу та наслідків його відображення. А з цього неминуче випливає, що для суб'єкта пізнання сутність пізаного ним об'єкта – це створений ним суб'єктивний образ цього об'єкта, який при цьому продовжує залишатися незалежно і поза його свідомістю "річчю в собі". Причому, відображена й категоризована особою абстрактна сутність об'єкта є відносно незмінною, внаслідок чого він і залишається для неї тим же об'єктом стільки, скільки існує як такий. Що ж стосується самого цього об'єкта як фізичної реальності, то, внаслідок постійного руху матерії як стану об'єктивної дійсності, він постійно змінюється, модифікується, і, як наслідок, спочатку окремі його ознаки, а згодом і його сутність поступово змінюються і наповнюються новим змістом. Саме тому, кожен об'єкт, залишаючись тотожним самому собі за своєю сутністю, у розумінні "тим же об'єктом", протягом всього свого існування, рівним самому собі, у розумінні "таким же об'єктом" є лише на певний момент часу.

Якщо ж фактично рівним навіть самому собі, тобто таким же, об'єкт як фізична реальність буває лише на певний момент часу і якщо не вводити поняття "момент часу", то з логічного погляду говорити про рівність матеріального об'єкта самому собі неправильно. Тим більше стає очевидним й те, що фізичного об'єкта, рівного будь-якому іншому фізичному об'єкту, в природі просто не буває. На цьому акцентував увагу й Гегель, який зазначав, що в природі немає двох речей, які були б цілком однаковими [6, с.273].

Саме тому слід розрізняти онтологічний та логічний аспекти тотожності. При цьому онтологічний аспект тотожності означає тотожність самій собі самої об'єктивної реальності (об'єкта природи), а логічний її аспект означає тотожність самому собі абстрактного образу цього об'єкта. Хоча і в онтологічному, і у логічному аспекті тотожність означає відповідність об'єкта самому собі – об'єкт той же. От тому й не можна погодитися з Ф. Енгельсом, який вважав, що вже у неорганічній природі тотожність як така в дійсності не існує [29, с.529]. Адже тотожними у розумінні тими ж об'єктами залишаються як фізичні, так і логічні об'єкти, а от рівними, причому не тільки самим собі, але й іншим об'єктам можуть бути лише логічні об'єкти, фізичні ж об'єкти навіть рівними самим собі можуть бути лише на певний момент часу. Що ж до окремих ознак фізичного об'єкта, то вони у математичному виразі можуть бути рівними у співставленні з ознаками іншого фізичного об'єкта (розмір, вага тощо).

А виходячи з цього, стає очевидним, що у так званому "старому", яке називали метафізичним, розумінні тотожності, йшлося, по-перше, про тотожність, як про відповідність об'єкта самому собі по його суті – об'єкт той же, а по-друге, йшлося не про об'єкт як такий, що дається у відчуттях, тобто, фізичну реальність, яка постійно змінюється, а про онтологічну сутність цього об'єкта, тобто не фізичну об'єктивну реальність як таку, а її суб'єктивний образ (метафізичну, понятійну) реальність,

яка для суб'єкта, що є носієм цього образу є незмінною, і з позицій формальної логіки повинна бути незмінною стільки, скільки він мислить цей об'єкт як такий.

Що ж до "нового", так званого діалектичного розуміння тотожності, то воно, по-перше, базувалося на вульгарноматеріалістичному підході, оскільки виводилось лише із об'єктивної реальності як такої у її фізичному розумінні, і, зокрема, із зовнішнього її прояву, тобто, того, що дається у відчуттях; по-друге, тут йшлося про рівність об'єкта самому собі, а оскільки будь-яка фізична реальність є мінливою, то це й дає підстави для висновку, що рівною навіть сама собі вона залишається лише на певний момент часу; по-третє, тут ігнорувалося й те, що у конструкції "рівний самому собі" йшлося про те, що об'єкт такий же (однаковий), а отже малося на увазі відношення між об'єктом, який був пізнаний і став абстрактним образом, та тим матеріальним об'єктом, який у даний момент з цим образом порівнювався; а, по-четверте, якщо врахувати, що рівність – це завжди відношення між різними об'єктами, а тотожність – це відповідність об'єкта самому собі, то конструкції "рівний самому собі" є алогізмом.

Таким чином, коли йдеться про тотожність, то мається на увазі лише те, що це об'єкт той же, той самий, один і той же. Що ж стосується подібності (схожості), то вона також являє собою не відповідність об'єкта самому собі, а відношення, тобто певну (аж до однаковості) ступінь збігу окремих рис як мінімум двох об'єктів (яких може бути й безліч). Тотожність же ступенів не має і означає відповідність об'єкта лише самому собі. М.Терзієв зазначав, що подібність з часом може збільшуватись або зменшуватись, може навіть перетворитись у відмінність. Проте кожен об'єкт, хоча й змінюється, однак продовжує залишатися тотожним самому собі протягом всього свого існування [22, с.3].

Не є тотожністю й однаковість, оскільки й вона являє собою відношення, тобто певну, хоча і максимально можливу ступінь схожості (збігу) окремих ознак, що враховуються при порівнянні об'єктів. Наприклад, два шарики з одного підшипника хоча й є однаковими, все ж вони є різними об'єктами, кожен з яких являє собою і окреме явище і окрему сутність. Та й однаковими вони нам лише видаються на емпіричному рівні сприйняття. Якщо ж можливість сприйняття розширити за допомогою потужного порівняльного мікроскопа, то якою б якісною й не була шліфовка поверхні кожного з них, виявиться, що їх поверхні істотно відрізняються одна від одної і стане очевидним, що вони навіть не схожі. Що ж до тотожності, то вона наявність змін в об'єкті допускає а рїогї і означає відповідність об'єкта лише самому собі (об'єкт той же).

Таким чином, схожими, різними, подібними і навіть однаковими можуть бути ознаки різних об'єктів. Тотожним же об'єкт може бути лише сам з собою. А з огляду на це стає очевидним, що зазначаючи, що немає двох речей, які були б цілком однаковими, Гегель все ж таки помилявся, оскільки слово "однаковість" синонімом слова "тотожність" не є навіть тоді, коли до нього додати слово "цілком", оскільки по своїй суті словосполучення "цілком однаковий" означає те ж, що й вже згадуване нами "повна схожість".

Особливо очевидним це стає у сфері правовідносин, де кожному зрозуміло, що було б абсурдним притягнути особу до відповідальності лише на тій підставі, що вона подібна, схожа, чи навіть однакова з тією, яка скоїла злочин. Не буде підставою для цього й так звані "повна схожість" та "цілковита однаковість". А з іншого боку, було б абсурдним не притягнути до відповідальності особу, яка скоїла злочин і є тією ж особою, лише на тій підставі, що на момент вирішення цього питання вона збрїла чи від-

пустила бороду, постарїла, а отже перестала бути такою ж, якою була на момент його скоєння.

Якщо ж врахувати й те, що тотожність передбачає відмінність від усього іншого, тобто, тотожність завжди індивідуальна, а тому в принципі немає і не може бути двох матеріальних предметів, тотожних між собою, то стає очевидним, що говорити й про тотожність слїда об'єкту також неправильно.

Отже, саме індивідуальність об'єкта, яка й визначає його сутність, що лежить в основі його тотожності, є однією із головних передумов його ототожнення. А якщо поняття "тотожність" відповідає поняттю "ідентичність" (ці слова є синонімами), а вихідне їх значення і онтологічний зміст – одне й те ж, те ж саме, відповідність об'єкта самому собі, то саме тому тотожність (ідентичність) не може бути ні рівністю, ні схожістю, ні подібністю, ні однаковістю. Саме тому відомий логік О. Савінов відзначав, що тотожність означає "усмотрение одного и того же, как того же самого, в различных его проявлениях" [17, с.128].

І тільки у такому однозначному розумінні повинне застосовуватись і саме це поняття, і похідні від нього і у загальнонауковому, і у спеціальному (прикладному) розумінні. Принаймні юристи, незалежно від розуміння тотожності в інших науках, надавати мають їй однозначного змісту і тлумачити її лише як відповідність об'єкта самому собі. Саме тому й не можна залишатись на позиції Гегеля, хоча вона й є загальноновизнаною, й продовжувати позначати тотожність формулою $A=A$ (А дорівнює А) [6, с.270]. Вона повинна позначатися формулою $A \in A$, що означає – об'єкт той же, той самий, один і той же.

Що ж стосується формули $A=A$ (А дорівнює А), то вона означає – об'єкт такий же, чим підкреслюється, що тут йдеться не про тотожність, а про відношення між різними об'єктами з позицій збігу чи незбігу їх окремих ознак, що в підсумку дає підстави для висновку про їх рівність або нерівність. В процесі пізнання це відбувається через порівняння ознак об'єкта, який безпосередньо сприймається суб'єктом, з тим, який сприймався ним раніше й існує у його свідомості у вигляді абстрактного образу цього об'єкта, або через порівняння матеріально-фіксованих слїдів об'єкта з самим об'єктом.

Водночас, необхідно врахувати й те, що фактично й тотожність об'єкта самому собі є діалектичною, оскільки відзначається постійною її модифікацією, яка є наслідком накопичення та переходу непомітних кількісних змін у якісні, котрі постійно спочатку знімають його рівність самому собі, а згодом знімають і його тотожність, бо наповнюють її новим змістом. Саме тому у діалектиці як філогенетичного, так і онтогенетичного розвитку та взаємодії матеріальних систем тотожність фізичного об'єкта самому собі як стан також можна розглядати лише умовно, враховуючи при цьому поняття "ідентифікаційний період", оскільки внаслідок дії суперечливих сил і тенденцій у будь-якому явищі, тотожність також виявляється процесом, результат якого є початком іншого процесу, внаслідок чого й відбувається зміна, "старіння" спотворення, а то й зовсім зникнення спочатку окремих його ознак – ідентифікаційних полів, а згодом й об'єкта в цілому, а як наслідок і його тотожності, оскільки в результаті дії цих процесів з'являється і нова якість, і нова тотожність, яка відзначається і новими ознаками, і новою сутністю.

Отже вчення про ототожнення базується на об'єктивних закономірностях, що проявляються: 1) в індивідуальній визначеності об'єктів – кожен об'єкт є неповторним і тотожним лише сам собі; 2) наявності у кожного об'єкта окремих видів ознак – ідентифікаційних полів, що дають змогу зарахувати його до певної групи об'єктів; 3) наяв-

ності у кожного об'єкта індивідуальних – властивих лише йому ознак, що й дають змогу вирізнити його серед інших, ототожнювати його; 4) відносну стійкість і групових, і індивідуальних ознак протягом певного часу – ідентифікаційного періоду, що й дає змогу протягом цього часу розв'язувати практичні питання про тотожність конкретного об'єкта; 5) поступове згасання цих ознак, що зумовлює модифікацію об'єкта та поступовий його перехід і у нову якість, і у нову тотожність.

1. Аристотель. Метафізика. – М.–Л.: Соцгиз, 1934. 2. Белкин Р.С., Сегай М.Я. Равен самому себе. – К.: Лыбидь, 1991. 3. Большая Советская энциклопедия. – М.: Сов. энциклопедия, 1972. – Т. 10. 4. Брунер Дж. Психология познания. – М.: Прогресс, 1977. 5. Ведин Ю.П. Познание и знание. – Рига: Зинатне, 1983. 6. Гегель. Энциклопедия философских наук: Наука логики. – М.: Мысль, 1974. – Т. 1. 7. Гольмстен А.Х. Принцип тождества в гражданском процессе. – СПб., 1896. 8. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. – М.: Гос. изд-во иностранных и национальных словарей, 1955. – Т. 4. 9. Дворецкий И.Х. Латинско-русский словарь. – М.: Рус. язык, 1976. 10. Джевокс Стенли. Основы науки. – СПб, 1891. 11. Кондаков Н.И. Логический словарь-справочник. – М.: Наука, 1975. 12. Лубин А.Ф. Взаимодействие участ-

ников идентификационно-поисковой деятельности: Дис. ... канд. юрид. наук. – М., 1981. 13. Миль Дж.Ст. Система логики. – М., 1914. 14. Ожегов С.И. Словарь русского языка. – М.: Рус. язык, 1988. 15. Потапов С. Принципы криминалистической идентификации // Сов. гос. и право. – 1940. – № 1. 16. Рубинштейн С.П. Основы общей психологии. – СПб.: Питер Ком, 1999. 17. Савинов А.В. Логические законы мышления (о структуре и закономерностях логического процесса). – Л.: ЛГУ, 1958. 18. Словарь иностранных слов. – М.: Рус. язык, 1987. 19. Словарь русского языка. – М.: Рус. язык, 1984. – Т. 4. 20. Словарь современного русского литературного языка. – М.-Л.: Изд-во Акад. наук СССР, 1963. – Т. 15. 21. The Oxford Dictionary of English Etymology. – Oxford: Oxford University Press. 22. Терзиев Н.В. Идентификация и определение родовой (групповой) принадлежности. – М.: ВЮЗИ, 1961. 23. Уильям Уильям. Опыт теории косвенных улик. – М., 1984. 24. Ушаков Д.Н. Толковый словарь русского языка. – М.: ОГИЗ, 1934. – Т. 1. 25. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. – М.: Прогресс, 1986. – Т. 2. 26. Філософія: Навчальний посібник / І.Ф.Надольний, В.П.Андрущенко, І.В.Бойченко, В.П.Розумний та ін.; За ред. І.Ф.Надольного. – К.: Вікар, 1997. 27. Философская энциклопедия. – М.: Сов. энциклопедия, 1970. – Т. 4. 28. Философский словарь. Под. ред. М. Розенталя. – М.: Политиздат, 1972. 29. Энгельс Ф. Диалектика природы // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. – 2-е изд. – Т. 20. 30. Этимологический словарь русского языка. – М.: МГУ, 1980. – Т. 2.

Надійшла до редколегії 20.05.10

О. Совгиря, канд. юрид. наук

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

У статті аналізуються проблеми конституційно-правового регулювання діяльності Уряду, а саме проблеми врегулювання його статусу у Конституції України, Законі України "Про Кабінет Міністрів України", Регламенті Уряду, а також досліджується питання щодо правової природи Програми діяльності Уряду.

В статті аналізуються проблеми конституційно-правового регулювання діяльності Правительства, а именно проблеми регулювання его статусу в Конституції України, Законі України "О Кабинете Министров Украины", Регламенте Правительства, а также исследуются вопросы правовой природы Программы деятельности Правительства.

The article provides the analysis of problems of the constitutional legal regulation of activity of the Government, in particular problems of regulation of its status in the Constitution of Ukraine, The Law of Ukraine "On the Cabinet of Ministers of Ukraine", The Rules of Procedure of the Government. The article also investigates the problems of legal nature of the Government Action Program.

Ключові слова: конституційно-правове регулювання, Кабінет Міністрів України, Конституція України.

Ключевые слова: конституционно-правовое регулирование, Кабинет Министров Украины, Конституция Украины.
Key words: constitutional legal regulation, Cabinet of Ministers of Ukraine, Constitution of Ukraine.

Конституційно-правове регулювання статусу Уряду в Україні має недовготривалу історію. Так, перший Закон України "Про Кабінет Міністрів України" був прийнятий більше, ніж через 10 років після прийняття Конституції України – 21. 12. 2006 р [4]. Однак вже 16.05.2008 р. був прийнятий новий Закон України "Про Кабінет Міністрів України" [5]. Більш складною є ситуація із підзаконним регулюванням діяльності Уряду, про що йтиметься далі. Отже, вже нестабільність правового регулювання статусу Уряду в Україні сама по собі є підставою для того, аби стверджувати про актуальність дослідження даної теми. Хоча, звичайно, таких підстав набагато більше.

Що стосується дослідників питання, що є предметом нашого дослідження, слід відмітити, що переважно питання щодо правового регулювання діяльності Уряду стає предметом дослідження з боку фахівців у галузі адміністративного права і дуже рідко – права конституційного.

Пункт 12 частини 1 статті 92 Основного Закону встановлює, що організація і діяльність органів виконавчої влади визначається виключно законами України. Відповідно до частини 3 статті 113 Конституції України Кабінет Міністрів України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, а також указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, а за частиною 2 статті 120 – організація, повноваження і порядок діяльності Кабінету Міністрів України визначаються Конституцією і законами України.

Аналіз змісту цитованих норм дає можливість зробити висновок про те, що конституційно-правовий ста-

тус Уряду має визначатися Конституцією та законами України, а порядок реалізації ним своїх повноважень – також указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України.

Потрібно відмітити, що до внесення змін до Конституції України 2004 р. частина 3 статті 113 Основного Закону буда сформульована так: Кабінет Міністрів України у своїй діяльності керується Конституцією і законами України, актами Президента України. Тобто, по перше, у зв'язку із трансформацією форми правління до переліку джерел, якими керується Уряд, було введено, постанови Верховної Ради України, по-друге, було уточнено, що не всі акти Президента, а лише його укази (тобто рішення Президента, що, як правило, містять загальні правові приписи невідзначеному колу суб'єктів, розраховані на довготривале і багаторазове застосування [17, с. 253]) є актами, якими Уряд має керуватися у своїй діяльності, і, по-третє, уточнено, що укази Президента України та постанови Верховної Ради України мають бути прийнятими відповідно до Конституції та законів України.

На перший погляд, останнє уточнення є цілком виправданим та логічним. Однак аналіз чинного законодавства дає підстави стверджувати про певну декларативність даного положення. Так, відповідно до пункту 1 частини 1 статті 150 Основного Закону вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) правових актів Верховної Ради України та актів Президента України належить до повноважень Конституційного Суду України. Однак серед суб'єктів звернення до єдиного органу конституційної юрисдикції, визна-